

УДК 369.2

Галина Трунова,

канд. юрид. наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОМІСІЇ (УПОВНОВАЖЕНОГО) ІЗ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Стаття присвячена питанням визначення правового статусу комісії (уповноваженого) із соціального страхування відповідно до чинного законодавства. Проаналізовано порядок створення комісії із соціального страхування, визначено основні функції її діяльності, порядок ухвалення рішень. Зокрема зокрема увагу на особливій ролі комісії (уповноваженого) із соціального страхування як суб'єкта правозастосування щодо вирішення питання про призначення або відмову у призначенні матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Ключові слова: комісія із соціального страхування, уповноважений, правозастосування, рішення, соціальне страхування, Фонд соціального страхування, роботодавець.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, включаючи право на забезпечення їх у разі тимчасової втрати працездатності. Це право гарантується системою загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не тільки закріпленням відповідних правових норм, але й створенням умов для їх реалізації.

Реалізація права застрахованої особи на допомогу в період тимчасової непрацездатності неможлива без ефективної роботи суб'єкта, уповноваженого приймати рішення щодо призначення відповідного матеріального забезпечення. Основним же суб'єктом, який здійснює правозастосовчу діяльність у сфері соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності на підприємстві, в установі та організації, є комісія (уповноважений) із соціального страхування.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Слід зазначити, що окремі аспекти правового статусу комісії (уповноваженого) із соціального страхування досліджувалися такими вченими, як О. Г. Азарова, К. С. Батигін, М. І. Боднарук, В. П. Галаганов, С. П. Маврін, О. В. Москаленко, С. О. Сільченко, Г. С. Симоненко, Г. В. Єфремова. Однак питання правозастосовчої компетенції комісії (уповноваженого) із соціального страхування не були предметом окремого наукового дослідження, що й зумовлює проведення подальшої роботи в цьому напрямі.

Мета статті – на підставі аналізу правового статусу комісії (уповноваженого) із соціального страхування визначити напрями покращення її роботи щодо призначення матеріального забезпечення з тимчасової непрацездатності.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус комісії із соціального страхування визначається Положенням «Про комісію (уповноваженого) із соціального страхування підприємства, установи, організації» [1].

Комісія створюється на паритетних засадах у складі представників роботодавця та представників застрахованих осіб, яким найчастіше є профспілка, а якщо її немає, – інший уповноважений орган, який представляє інтереси застрахованих осіб, відповідно до статті 245 КЗпП України. Якщо на підприємстві діє кілька профспілкових організацій, делегування членів комісії від застрахованих осіб здійснюється об'єднаним представницьким органом, який створено цими профспілковими організаціями за ініціативою будь-якої профспілки. У разі відмови профспілки від участі в представницькому органі ця профспілка не приймає рішення щодо призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг застрахованим особам.

Членів комісії повинна делегувати кожна представницька сторона в однаковій кількості залежно від чисельності застрахованих осіб на підприємстві. Членом комісії може

бути будь-який працівник підприємства, однак ця робота не оплачується, вона здійснюється на громадських засадах. Якщо член комісії з будь-яких причин позбавляється своїх повноважень, сторона, яку він представляє, має делегувати іншого представника до складу комісії.

Ані кількості членів комісії, ані її персонального складу Положенням не визначено. Тому адміністрація підприємства і представники застрахованих осіб мають прийняти спільне узгоджене рішення із цих питань, після чого делегувати своїх представників до складу комісії (однакову кількість від кожної представницької сторони залежно від загальної чисельності працівників підприємства) [2].

За загальним правилом комісія (уповноважений) із соціального страхування створюється (призначається) у місячний строк після державної реєстрації підприємства. За те, що на підприємстві не створено комісію із соціального страхування, ані кримінальної, ані адміністративної відповідальності не передбачено [3, с. 51].

Якщо на новоствореному підприємстві протягом місяця не призначено ні уповноваженого, ні комісію із соціального страхування, то керівник підприємства фактично бере на себе обов'язки уповноваженого із соціального страхування, оскільки питання трудових відносин належить до компетенції керівництва підприємства [4].

Строк повноважень комісії із соціального страхування законодавчо також не визначено. На практиці, як правило, у розпорядженні про створення комісії зазначається, що вона створюється на строк до обрання інших уповноважених [3, с. 51].

В аналогічному порядку обирається уповноважений із соціального страхування у разі чисельності працюючих менше 15 осіб.

На підприємствах, де нарахування і виплата заробітної плати, а також виплата матеріального забезпечення із соціального страхування і надання соціальних послуг здійснюється централізовано, створюється центральна комісія. На тих підприємствах, де нарахування і виплата заробітної плати, а також виплата матеріального забезпечення та надання соціальних послуг застрахованим особам здійснюється в його структурних підрозділах, комісії із соціального страхування створюються в цих підрозділах підприємства.

Комісія (уповноважений) із соціального страхування підприємства підзвітна роботодавцеві та представникові застрахованих осіб, а підконтрольна Фонду соціального страхування.

Рішення про делегування членів комісії оформляються наказом (розпорядженням) роботодавця та постановою профспілки. На першому засіданні комісії відкритим голосуванням обирається її голова та заступник голови комісії, які мають представляти різні представницькі сторони. Положенням не встановлено, від якої саме сторони має бути обрано голову комісії, а лише зазначено, що заступник голови комісії має представляти іншу сторону. На практиці, як правило, головою комісії обирають голову профспілки, хоча будь-яких заборон очолювати комісію роботодавцеві чи його представникам немає.

Мета діяльності комісії із соціального страхування – це прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечують здійснення основних завдань, поставлених перед нею, тобто сприяння реалізації прав застрахованих осіб на матеріальне забезпечення та соціальні послуги у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Аналіз основних повноважень комісії із соціального страхування дає нам можливість виділити такі її функції: виконавча (управлінська) – приймає рішення щодо призначення або відмови у призначенні матеріального забезпечення та соціальних послуг із тимчасової втрати працездатності; контрольна – контролює порядок використання страхових коштів на підприємстві, може перевіряти дотримання застрахованими режиму, визначеного лікарем, брати участь у перевірках спільно з Фондом; аналітична – веде облік осіб, які часто й довго хворіють (особи, які за останні 12 місяців були непрацездатними з приводу одного захворювання не менше трьох випадків із загальною кількістю днів непрацездатності 30-40 днів або з приводу різних захворювань не менше чотирьох випадків за останні 12 місяців із загальною кількістю днів непрацездатності 40-50 днів), щоквартально аналізує використання коштів Фонду на підприємстві; ініціативна – вносить до робочих органів відділень Фонду пропозиції щодо організації та вдосконалення роботи стосовно соціального страхування на підприємстві.

Комісія є спільним представницьким органом, який репрезентує інтереси як працівників, так і роботодавця, сприяє забезпеченню оптимальної реалізації прав застрахованих громадян на соціально-страхове забезпечення.

М. І. Боднарук наголошує, що комісія закріплюється за публічно-правовими утвореннями публічно-правовими нормативними актами, що ставить під сумнів її правосуб'єктність [5, с. 107].

На нашу думку, в основі правосуб'єктності комісії із соціального страхування лежить право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Правосуб'єктність комісії із соціального страхування визначається сферою її діяльності, яка, у свою чергу, закріплена в Положенні про комісію. Тобто правосуб'єктність комісії із соціального страхування визначається і обмежується тими цілями і завданнями в системі соціального страхування, для яких вона створюється.

Комісія із соціального страхування – це обслуговуючий, допоміжний суб'єкт соціально-страхових відносин. Це активний учасник процедурних правовідносин із соціального страхування, правозастосовуючий суб'єкт. Права комісії обумовлені представництвом інтересів працівників і роботодавців щодо прийняття рішення про надання матеріального забезпечення.

Створення та діяльність комісії із соціального страхування – це одна з гарантій права застрахованих на соціально-страхове забезпечення.

Комісія із соціального страхування – це колегіальний орган, який створюється на паритетних засадах у складі представників працівників та роботодавця і не може бути представником однієї сторони.

Формування комісії здійснюється на засадах «біпартизму», що, безперечно, посилює гарантії об'єктивного розгляду справи щодо надання відповідного забезпечення. Правильне застосування комісією норм соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності забезпечить реалізацію прав застрахованих осіб на матеріальне забезпечення та уникнення штрафних санкцій роботодавцями.

Комісія (уповноважений) із соціального страхування підприємства зобов'язана перевіряти підставу, правильність видачі листків непрацездатності й правильність їх заповнення [1]. Для винесення висновку члени комісії (уповноважений) мають ретельно вивчити обставини страхового випадку.

Рішення комісії оформлюють протоколом у день їх ухвалення. Форму протоколу затверджено як додаток до Положення «Про комісію (уповноваженого) із соціального страхування підприємства, установи, організації» [6]. Комісія правомочна приймати рішення за наявності на засіданні більше половини її членів та за наявності представника кожної сторони. Уповноважений із соціального страхування оформлює рішення протоколом за підписом уповноваженого і представника роботодавця.

Рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування підприємства може бути оскаржено застрахованою особою до робочого органу відділення Фонду за місцем обліку підприємства як страховальника протягом п'яти днів із часу отримання повідомлення про таке рішення [2].

На підставі рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування страховальник-роботодавець розраховує суми матеріального забезпечення (крім допомоги на поховання, яка є фіксованою та на даний час затверджена у розмірі 2200,00 грн. [7]) відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням [8].

Особливістю процесу правозастосування в системі соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є те, що для роботодавця рішення комісії із соціального страхування не є обов'язковим, посадові особи можуть відмовити у наданні соціально-страхового забезпечення, якщо не погоджуються з рішенням комісії. У такому разі комісія і роботодавець звертаються до Фонду соціального страхування.

Крім того, відповідно до пункту 3 частини 1 статті 10 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» Фонд соціального страхування, у тому числі його робочі органи, з-поміж іншого, мають право перевіряти достовірність відомостей, поданих роботодавцем для отримання коштів Фонду, дотримання порядку використання роботодавцем виділених йому коштів Фонду та зупиняти виплати з Фонду в разі відмови або перешкоджання з боку роботодавця у проведенні перевірки, виявлення фактів подання ним Фонду недостовірних відомостей або порушення порядку використання роботодавцем коштів Фонду.

Хоча Фонд соціального страхування визначає саме комісію із соціального страхування органом, що розпоряджається використанням коштів Фонду та забезпечує контроль за їх цільовим використанням [9]. Законом передбачено, що відповідальність за правильність нарахування і витрачання коштів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності несе страховальник в особі керівника і головного бухгалтера [10].

Тобто в будь-якому разі відповідальність за реалізацію права застрахованих осіб на соціально-страхове забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності покладається на роботодавця. Жодної відповідальності для суб'єкта правозастосування –

комісії (уповноваженого) із соціального страхування – законодавством не передбачено.

Висновки

Підводячи підсумки, слід зазначити, що ефективність здійснення правозастосовчої діяльності комісією (уповноваженим) із соціального страхування залежить від чіткої організації здійснення її повноважень на професійних засадах, а також від повноти прав, обов'язків і юридичної відповідальності суб'єкта правозастосування. Остання на тепер практично відсутня, що є недопустимим і потребує внесення доповнень до нормативно-правових актів у частині відповідальності комісії (уповноваженого) із соціального страхування за порушення соціально-страхового законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про комісію (уповноваженого) із соціального страхування підприємства, установи, організації : Постанова Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 23.06.2008 № 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0636-08>.
2. Про комісію із соціального страхування підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kadrovik.ua/content/pro-komisiyu-iz-socialnogo-strahuvannya-pidpriemstva>.
3. Постернак М. Курс «Основи загальнообов'язкового державного соціального страхування» / М. Постернак // Довідник кадровика. – 2014. – № 1. – С. 45–53.
4. Організація роботи комісії (уповноваженого) підприємства, установи, організації із загальнообов'язкового державного соціального

страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/vin/uk/publish/printable_article/83611; jsessionid=032240C830C87BA51BD5FAF50D426ABB.

5. Боднарук М. І. Правовий статус комісії із соціального страхування, роботодавців і соціально-страхових фондів як суб'єктів у сфері соціального страхування в Україні / М. І. Боднарук // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 3. – С. 106–109.

6. Типова форма протоколу засідання комісії / уповноваженого із соціального страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fse.gov.ua/fse/control/chniv/uk/publish/article/83010; jsessionid=2283D331F1F03047F38185BA3B47FC4D>.

7. Про встановлення розміру допомоги на поховання : Постанова Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 16 листопада 2011 р. № 55 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 100. – С. 113.

8. Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 № 1266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF>.

9. Організація роботи комісії (уповноваженого) підприємства, установи, організації із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fse.gov.ua/fse/control/vin/uk/publish/article/81867; jsessionid=2E1D0DDC8B02921BA7C4A5B9713EE5DA1>.

10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.

Статья посвящена вопросам определения правового статуса комиссии (уполномоченного) по социальному страхованию в соответствии с действующим законодательством. Проанализирован порядок создания комиссии по социальному страхованию, определены основные функции ее деятельности, порядок принятия решений. Сосредоточено внимание на особой роли комиссии (уполномоченного) по социальному страхованию как субъекта правоприменения для решения вопроса о назначении или отказе в назначении материального обеспечения по общеобязательному государственному социальному страхованию по временной нетрудоспособности.

Ключевые слова: комиссия по социальному страхованию, уполномоченный, правоприменение, решение, социальное страхование, Фонд социального страхования, работодатель.

Article is devoted to determine the legal status of the commission (commissioner) of social insurance under applicable law. The analysis procedure is taken on establishment of a commission of social insurance, the main features of its activities, the decision-making procedure. The emphasis is made on the special role of the commission (commissioner) of social insurance – as the subject of enforcement, on the question of destination or refuse the appointment of material support for compulsory state social insurance due to temporary disability.

Key words: commission of social insurance, commissioner, law enforcement decisions, social insurance, social insurance fund, employer.